

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અવતાર સિંઘ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

જગજીત સિંઘ અને અન્ય

જુલાઈ ૨૭, ૧૯૭૯

[ન્યાયમૂર્તિઓ એન. એલ. ઉન્ટવાલા અને એ. પી. સેન]

દીવાની પ્રોસિજર કોડ-રેઝ જુડિકાટા-અપીલકર્તાના દાવાના મુદ્દાઓ દીવાની કોર્ટ દ્વારા ઘડવામાં આવ્યા હતા-દીવાની કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે તેનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી-મહેસૂલ અદાલતમાં દાખલ કરેલી અરજી-એવું માન્યું કે તેનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી-અપીલકર્તાઓએ ફરીથી દીવાની કોર્ટમાં દાવો દાખલ કર્યો-મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો અને પ્રથમ દાવામાં નિર્ણય લેવામાં આવ્યો જો તે રેઝ જુડિકાટા તરીકે કામ કરે.

અપીલકર્તાઓએ ગૌણ ન્યાયાધીશની અદાલતમાં દાવો દાખલ કર્યો હતો. સામાવાળાના કિસ્સામાં નં. ૧ (જે દાવામાં સામાવાળા હતો) દાવાની સુનાવણી કરવા માટે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઘડવામાં આવ્યો હતો. દાવો ચલાવવા માટે તેની પાસે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હોવાનું માનીને દીવાની અદાલતે યોગ્ય મહેસૂલ અદાલતમાં રજૂ કરવા માટે અપીલકર્તાઓને ફરિયાદ પરત કરી હતી. મહેસૂલ અદાલતે, અપીલકર્તાઓ દ્વારા અરજી રજૂ કરવા પર, એવું માન્યું હતું કે તેની સામે કેસ ચલાવવાનો તેનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાઓએ ફરીથી ગૌણ ન્યાયાધીશની અદાલતમાં દાવો દાખલ કર્યો. રેઝ જુડિકેટના આધારે દાવો નિષ્ફળ ગયો. અપીલ પર વડી અદાલત દીવાની અદાલતના ડ્રજિકોણને સમર્થન આપ્યું હતું.

પ્રારંભિક મુદ્દા પર ગૌણ ન્યાયાધીશનો નિર્ણય રેઝ જુડિકાટા તરીકે કામ કરે છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર.

અપીલને રદ કરતાં,

ઠેરવ્યું: જો કોઈ કેસમાં, સામાવાળા હાજર ન થાય અને અદાલત, તેના પોતાના પર, અધિકારક્ષેત્રના અભાવના આધારે વાદીને પરત કરે, તો અનુગામી દાવામાંનો આદેશ રેઝ જુડિકાટા તરીકે કામ ન કરી શકે; પરંતુ જો સામાવાળા હાજર થાય અને કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવે અને નિર્ણય લેવામાં આવે તો પછી

અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન પરનો નિર્ણય અનુગામી દાવામાં રેઝ જુડિકાટા તરીકે કામ કરશે, જો કે તેના નિર્ણયના કારણો ન પાછા હોય. [૧૨૪૭]

તાત્કાલિક કેસમાં, પ્રથમ દાવામાં અપીલકર્તાઓએ એવો સમાવેશ કરવો જોઈતો હતો કે દાવો દીવાની અદાલત દ્વારા સુનાવણીપાત્ર હતો, અથવા, તેમણે મહેસૂલ કાર્યવાહીમાં આ બાબતને ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ લઈ જવી જોઈતી હતી. અરજદારોએ પણ આવું ન કર્યું. મહેસૂલ અદાલતને દીવાની અદાલતના નિર્ણય પાછળ જવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતો. [૧૨૩૭]

ઉપેન્દ્ર નાથ બોઝ વિ. લાલ અને અન્યો, AIR ૧૯૪૦ P C ૨૨૨; લાગુ પડતા નથી.

જવાલા દેવી વિ. અમીર સિંહ, AIR ૧૯૨૯ બધા. ૧૩૨; મંજૂર નથી.

દીવાની અપીલીય હકૂમત: દીવાની અપીલ નંબર ૨૦૨૧/૧૯૬૯.

પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલતના એસ. એ. નંબર ૯૦૫/૧૯૬૩માં તારીખ ૧૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૬૯ના ચુકાદા અને આદેશથી વિશેષ પરવાનગી દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તાઓ તરફે આર. કે. ગર્ગ

સામાવાળા નંબર ૧ તરફે હરદેવ સિંઘ.

સામાવાળા નંબર ૨ તરફે એન. એસ. બિંદ્રા અને ટી. એસ. અરોરા.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તી ઉંટવાલા દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. આ અપીલ એક કમનસીબ મુકદ્દમામાંથી ઉદ્ભવે છે જ્યાં આ અપીલમાં વાદી અપીલકર્તા આ અદાલતમાં પણ કેટલાક તકનીકી આધારો પર નિષ્ફળ ગયો છે.

એક સરદાર બલવંત સિંહ ૧૦મી માર્ચ, ૧૯૫૫ના રોજ મૃત્યુ પામ્યા હતા, અપીલકર્તાઓના કેસ અનુસાર માત્ર ત્રણ પુત્રો, એટલે કે બે અપીલકર્તાઓ અને સામાવાળા નંબર ૨. સામાવાળા નંબર ૧ એ બળવંત સિંહનો ચોથો પુત્ર હોવાનો દાવો કર્યો હતો, જે તેમના દ્વારા છોડવામાં આવેલી મિલકતમાં ચોથા ભાગનો હકદાર હતો. અપીલકર્તાઓએ બરસીની સબ જજ કોર્ટમાં દાવો નંબર ૪૧/૧૯૫૮ દાખલ કર્યો હતો. સામાવાળા નંબર ૧ના વાંધા પર દીવાની અદાલતે પ્રારંભિક મુદ્દો ઘડ્યો હતો કે શું ઉપરોક્ત અદાલત દાવાની સુનાવણી કરવા માટે સક્ષમ હતી કે તે એવી બાબત હતી કે જેનો નિર્ણય માત્ર સમાધાન કમિશનર જ કરી શકે. ૦૭/૦૭/૧૯૫૮ ના આદેશ દ્વારા વિદ્વાન ગૌણ ન્યાયાધીશે નિર્ણય લીધો કે દીવાની કોર્ટને આ દાવાની સુનાવણી કરવાનો કોઈ

અધિકારક્ષેત્ર નથી અને યોગ્ય મહેસૂલ અદાલતમાં રજૂઆત માટે ફરિયાદ પરત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો. જ્યારે અપીલકર્તાઓએ મહેસૂલ અદાલતમાં તેમનો દાવો દાખલ કર્યો ત્યારે તેમની અરજી પરત કરવામાં આવી હતી કે મહેસૂલ અદાલતને તેની સુનાવણી કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાઓએ ૦૨/૦૪/૧૯૬૦ પર સબ જજ, ફર્સ્ટ ક્લાસ, બરસીની અદાલતમાં દાવો નંબર ૧૩/૧૯૬૦ દાખલ કર્યો. આ દાવો સમગ્ર અદાલતના આધાર પર નિષ્ફળ ગયો છે. વડી અદાલત એ ટ્રિબ્યુનલ પર બરતરફીને સમર્થન આપ્યું છે કે દીવાની કોર્ટ દ્વારા દાવો નંબર ૪૧/૧૯૫૮ માં મુકદ્દમો ચલાવવા માટે દીવાની કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દા પર આપવામાં આવેલ ૦૭/૦૭/૧૯૫૮ તારીખનો નિર્ણય ન્યાયિક કાર્યવાહી તરીકે કામ કરશે. અમારા મતે વડી અદાલત સાચું છે.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાઓને તેમની ફરિયાદોના નિવારણ માટે એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ મોકલવામાં આવ્યા હતા. જ્યારે તેઓએ દીવાની કોર્ટમાં દાવો દાખલ કર્યો, ત્યારે તે અદાલતે એવું માન્યું કે તેની સામે કેસ ચલાવવા માટે તેનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. જ્યારે મહેસૂલ અદાલતમાં દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો ત્યારે ઉપરોક્ત અદાલતે તેનાથી વિપરીત અભિપ્રાય લીધો હતો. પછી અરજદારો ક્યાં જઈ શકે?અમે અપીલકર્તાઓની મૂંઝવણ સાથે સહાનુભૂતિ ધરાવીએ છીએ પરંતુ તેમને ખોટી રીતે સલાહ આપવામાં આવી હતી કે તેઓ જે કરે તે કરે. કાં તો તેઓએ ફર્સ્ટ

દીવાની સ્યુટમાં આ બાબતને અનુસરવી જોઈતી હતી અને અંત સુધી આગ્રહ રાખવો જોઈતો હતો કે દાવો દીવાની કોર્ટ દ્વારા સુનાવણીપાત્ર છે, અથવા, તેઓએ મહેસૂલ કોર્ટના આદેશથી આ બાબતને ઉચ્ચ અધિકારીઓ અને કોર્ટ સમક્ષ આગળ લઈ જવી જોઈતી હતી અને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે દીવાની કોર્ટને પક્ષો વચ્ચેના વિવાદનો નિર્ણય કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે નહીં તે બાબત ન્યાયિક છે; મહેસૂલ કોર્ટને દીવાની કોર્ટના નિર્ણય પાછળ જવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. અરજદારોએ પણ આવું ન કર્યું. તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે ખોટી સલાહ હેઠળ તેમણે અનુસરેલા ખોટા માર્ગોને કારણે તેઓ આખરે રેઝ જુડિકેટના તકનીકી આધાર પર નિષ્ફળ જાય છે પરંતુ તેમાંથી બહાર નીકળવાનો કોઈ રસ્તો નથી.

કિલોવનના લોર્ડ રસેલ, ઉપેન્દ્ર નાથ બોઝ વિરુદ્ધ લાલ અને અન્યો, (એ. આઈ. આર. ૧૯૪૦ પી. સી. ૨૨૨) દ્વારા ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે કોઈ બાબતની સુનાવણી કરવા માટે દીવાની કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના અભાવના પ્રશ્નના સંદર્ભમાં ફરીથી ન્યાયિક કાર્યવાહી થઈ શકે છે પરંતુ –

"જે અદાલત અધિકારક્ષેત્રને નકારી કાઢે છે તે પક્ષકારોને અધિકારક્ષેત્ર ઘટાડવાના તેના કારણોથી બાંધી શકતી નથી;આવા કારણો નિર્ણયો નથી, અને ચોક્કસપણે સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત દ્વારા નિર્ણયો નથી. (પૃષ્ઠ ૨૨૫).

ઉપરોક્ત ફરો અપીલકર્તાઓને મદદ કરતો નથી, પરંતુ તેમની વિરુદ્ધ જાય છે. શ્રી ગર્ગે જવાલા દેવી વિરુદ્ધ અમીર સિંહ (એ. આઈ. આર. ૧૯૨૯ ઓલ ૧૩૨) માં અલ્હાબાદ વડી અદાલતના સિંગલ જજના નિર્ણય પર પણ ભરોસો મૂક્યો હતો, જેમાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પાનું ૧૩૨ પર અવલોકન કર્યું હતું:-

"નજીકથી જોવામાં આવે તો, ન્યાયક્ષેત્રનો પ્રશ્ન, તેની સાથે સામાવાળા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવી શકે છે, તે એક એવો પ્રશ્ન છે જે વાદી અને અદાલત વચ્ચે જ ઊભો થાય છે. વાદી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે. સામાવાળા હાજર થઈ શકે છે અથવા ન પણ હોઈ શકે. જો કોર્ટને લાગે કે તેની પાસે ફરિયાદને ધ્યાનમાં લેવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી, તો તે યોગ્ય અદાલતમાં રજૂ કરવા માટે તેને પરત કરવાનો આદેશ આપશે. સામાવાળા, જો તે હાજર થાય છે, અને જો તે પસંદ કરે છે, તો તે અદાલતને નિર્દેશ કરી શકે છે કે તેની પાસે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન પરનો નિર્ણય કોઈ પણ રીતે પક્ષકારોની સ્થિતિ અથવા એક પક્ષના બીજા પક્ષ સામે નિવારણ મેળવવાના અધિકારને અસર કરતો નથી. હકીકત એ છે કે અધિકારક્ષેત્ર અંગેનો નિર્ણય અનુગામી મુકદ્દમામાં પક્ષો માટે બંધનકર્તા નથી તે આમાંથી સ્પષ્ટ થશે.

અલ્હાબાદ વડી અદાલતના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા મંતવ્યોને અમે બિલકુલ મંજૂરી આપતા નથી. જો સામાવાળા હાજર ન થાય અને કોર્ટ પોતાના અધિકારક્ષેત્રના અભાવના આધારે વાદીને પરત કરે તો પછીના દાવામાં આદેશ કદાચ ન્યાયક્ષેત્ર તરીકે કામ ન કરે પરંતુ જો સામાવાળા હાજર થાય અને કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવે અને નિર્ણય લેવામાં આવે તો અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન પરનો નિર્ણય પછીના દાવામાં ન્યાયક્ષેત્ર તરીકે કામ કરશે, જો કે તેના નિર્ણયોના કારણો ન પણ હોય.

ઉપર જણાવેલા કારણોસર અમે આ અપીલને નકારી કાઢીએ છીએ પરંતુ પક્ષકારોને તેમનો પોતાનો ખર્ચ ઉપાડવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ.

અપીલ રદ કરવામાં આવી.

પી. બી. આર.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used

for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.